

بررسی مستندات قرآنی و روایی بیانات مقام معظم رهبری «مدظله العالی»

درباره تحقق عدالت اجتماعی و سیاسی

سید حسین جعفری نسب^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۴

چکیده: عدالت، یک مفهوم ارزشی است که همواره مورد توجه انسان‌های مصلح، متفکر و مستضعف بوده و در نظام‌های اخلاقی و اجتماعی نیز جایگاه والایی دارد. با عنایت به اینکه یکی از مهمترین مطالبات مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، تحقق عدالت است، بررسی مستندات قرآنی و روایی این مسأله ضرورت دارد تا انگیزه و اطمینان برای اندیشه‌ها و قلوب حاصل شود و قدم‌ها در جهت اقامه قسط و عدل در جامعه استوار گردد. نوشتار حاضر با روش تحلیلی - توصیفی، انجام شد و سؤال اصلی این است که مستندات قرآنی و روایی بیانات مقام معظم رهبری «دامت برکاته» درباره تحقق عدالت اجتماعی و سیاسی کدامند؟ بیانات ایشان در مورد این مسأله، از آیات الهی قرآن و کلام نورانی معصومین^(ع) گرفته شده است. از جمله مستندات قرآنی عدالت اجتماعی آیه ۲۵ سوره حدید است که می‌فرماید: «همانا ما پیمبران خود را با ادله و معجزات فرستادیم و با ایشان کتاب و میزان عدل نازل کردیم تا مردم به راستی و عدالت گرایند» و از جمله مستندات عدالت سیاسی: نامه ۵۳ نهج البلاغه است که حضرت می‌فرماید: «... بکوش که برخوردهای تند و ناتوانی‌شان در سخن گفتن را تحمل کنی و از هر گونه سخت‌گیری و خشونت نسبت به آنها مانع شوی». این نگرش، مبتنی بر عقلانیت و فطرت بوده و بر قوانین عادلانه، توزیع متعادل امکانات، دفاع از حقوق مظلوم، تأکید دارد. الگوپذیری از انسان کامل به عنوان راهکاری برای اجرای عدالت اسلامی است اسلام سازنده عدالت و عدالت مطلق و کامل، پرتو اسلام بوده و در زمان حاکمیت حضرت مهدی^(عج) تحقق می‌یابد؛ در نتیجه انسان‌ها به حیات طیبه می‌رسند و نجات می‌یابند.

واژگان اصلی: مستندات قرآنی، روایی، بیانات رهبر معظم انقلاب، عدالت اجتماعی، عدالت سیاسی.

۱. عضو هیئت علمی گروه معارف اسلامی، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

مقدمه

عدالت، مفهومی محوری در اندیشه سیاسی اسلام است و مانند دیگر معارف اسلامی با فطرت انسان سازگار است؛ «پس روی خود را متوجه آیین خالص پروردگار کن! این فطرتی است که خداوند، انسانها را بر آن آفریده؛ دگرگونی در آفرینش الهی نیست؛ این است آیین استوار؛ ولی اکثر مردم نمی‌دانند!»^۱. اجرای عدالت کامل، در حکومت حضرت ولی عصر علیه السلام است ولی به صورت نسبی، همه جا و همه وقت امکان دارد و بلکه فریضه‌ای بر عهده همه بویژه حاکمان و قدرتمندان است. عدالت از ریشه عدل است که در مقابل جور^۲ قرار دارد و به معنای تقسیم به دو نیم مساوی،^۳ نهادن هر چیزی به جای خود، حد وسط میان افراط و تفریط،^۴ دادگری و انصاف^۵ آمده است. مراد از عدالت در پژوهش حاضر، قرار دادن هر کسی در جایی که مستحق اوست، یکسان بودن فرصتها و حقوق و نفی تمام اشکال تبعیض در برابر قانون است.

برای جمهوری اسلامی ایران که بر مبنای اندیشه اسلام شکل گرفت، اصولی نیز بر مبنای وحی و خرد به وجود آمد.^۶ یکی از آرمان‌های این نظام مقدس، تحقق عدالت است که گامهای بلندی نیز در راه آن برداشته شد. راه هدایت و نجات از گمراهی، عمل به معارف، احکام و قوانین الهی است که از طریق آیات قرآن کریم و کلام معصومین (ع) به ما رسیده است. این نوشتار با عنایت به نکات فوق، در ابتدا به شاخص‌های ابعاد عدالت و سپس به مستندات قرآنی و روایی بیانات مقام معظم رهبری درباره تحقق عدالت اجتماعی و سیاسی می‌پردازد؛ امید است با بررسی این مسأله، برای عمل به منویات مقام معظم رهبری درباره تحقق عدالت، انگیزه ایجاد شود و زمینه تحقق تمدن نوین اسلامی و جامعه توحیدی فراهم گردد.

۱ « فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ » (روم: ۳۰).

۲. ابن منظور، لسان العرب، ذیل ماده عدل.

۳. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۱، ص ۴۳۱

۴. معین، فرهنگ فارسی ج ۲، ص ۲۲۷۹-۲۲۸۲

۵. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، ص ۵۵۱

۶. بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش ۱۳۹۶/۱۱/۱۹.

اول) شاخص های ابعاد عدالت:

اصول عدالت توسط متفکران عدالت پژوهی، به صورت جامع مورد بررسی قرار نگرفت و فقط به طرح مباحث کلی اکتفا شد. ابتدا به نظریه عدالت رالز به عنوان یکی از متفکران غربی و سپس نگاه برخی اندیشمندان شیعی (فارابی، خواجه نصیر طوسی، محقق نراقی، علامه طباطبایی و همچنین نظر مقام معظم رهبری) در این باره بررسی می شود.

۱) اصول اساسی نظریه عدالت جان رالز، عبارت از: الف) اصل آزادی برابر، ب) اصل برابری فرصت ها ج) اصل تفاوت است؛ در جمع بندی نظریه عدالت رالز می توان گفت که این نظریه:

الف) اصول نهایی ای است که به طور علنی مورد توافق افراد در موقعیت آغازین قرار گرفته است.

ب) جامعه ای را عادلانه می داند که نهادهای آن عادلانه باشد.

ج) به طور کلی، به دنبال عدالتی است که ناشی از قراردادی باشد.

از جمله اشکالاتی که بر این نظریه وارد شده عبارت است از: ایجاد تبدیلی در جامعه، کند کردن روند پیشرفت، ترجیح بدون مرجح یک وضعیت مفروض بر وضعیت مفروض دیگر و عدم اثبات بقای مطلوبیت اصول مورد توافق پس از کنار رفتن پرده جهل...^۱ نظریه عدالت رالز، معیارها و شاخص های عدالت را با نگاهی فراگیر و تعمیم گرایانه به دو اصل کلی خلاصه نمود. گویی در هر زمینه از زمینه های روابط اجتماعی می توان عدالت را براساس این دو اصل پیاده کرد.

بر اساس دیدگاه اسلامی، انسانها به حکم باورهای دینی و اخلاقی خویش، در برابر هممنوعان نیازمند خود احساس تکلیف می کنند^۲ و با روش تعدیل ثروت، در صدد تحقق عدالت است.

۲) معیار عدالت از دیدگاه برخی اندیشمندان شیعه مانند: فارابی، در تحقق عدالت و رسیدن به مدینه فاضله، پیروی از عقل و قوه ناطقه است.^۳ از نگاه خواجه نصیر طوسی، نیز معیار عدالت، اعتدال در قوای ناطقه، غضبیه و شهویه است.^۴ از دیدگاه محقق نراقی، عدالت به همه عرصه های اخلاق، افعال، عطایا و اموال، حکمرانی و سیاست توسعه دارد و شاخص آن نیز میانه روی است و اسلام را میزان عدل می داند

۱. ر.ک. افضل، نظریه عدالت راولز؛ عدالت خواهی یا عدالت ستیزی، نشریه معرفت، شماره ۷۸، ص ۵۰.

۲. ر.ک. مطهری، پیرامون انقلاب اسلامی صفحه ۱۵۲.

۳. ر.ک. فارابی، اندیشه های اهل مدینه فاضله، ص ۱۴۲-۱۴۱.

۴. ر.ک. خواجه نصیرالدین طوسی، اخلاق ناصری، ص ۴۸.

در جمع چیزها.^۱ از دیدگاه علامه طباطبایی، معیار عدالت در اعتقاد، ایمان به حق بوده و معیار عدالت عمل فردی، انجام کاری است که سعادتش را به ارمغان آورد و معیار عدالت اجتماعی نیز، دادن جایگاه استحقاقی به افراد، دفاع از مظلوم، برابری و عدم تبعیض در اجرای قانون است.^۲

۳) مقام معظم رهبری، ضمن توجه به لزوم تعریف شاخص های ویژه برای هر عرصه به مقتضای هر زمان، به تعریف و نظریه پردازی و مفهوم سازی اکتفاء نمی کند بلکه برای تحقق عینی و خارجی آن لازم می داند که در همه حوزه ها، معیارهای عدالت به تفکیک آورده شود و معیاری نیز برای داوری وجود داشته باشد تا انسان با پیگیری و رصد کردن، انجام شدن و به نتیجه رسیدن یا انجام نشدن آن کارها و فعل ها را بتواند به درستی تشخیص دهد.

در این نگاه برای تحقق عدالت، لازم است تا در بخش های مختلف از جمله: فرهنگی، آموزش و پرورش یا آموزش عالی، معیار و شاخص، تعیین شود؛ « تا بتوانیم آن معیار را در برنامه ریزی ها داخل کنیم در مقام عمل و در مقام اجرا به آن عدالت مورد نظر برسیم. تا ندانیم، تعریف نکنیم، نمیشود. بنابراین تعیین کردن شاخص و معیار برای عدالت در بخشهای مختلف، خودش یک چیز مهمی است... اینها معیار و شاخص لازم دارد.»^۳

یکی از امتیازات مذهب اهل بیت(ع) این است که انسان کامل، شاخص و الگوست. برای تحقق عدالت اسلامی به الگوپذیری از روش^۴ چنین انسان شاخصی، نیاز است. عدالت، فضیلتی است که دارای گستردگی در ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و اخلاقی است. هدف مطلوب نظام اسلامی، نه عدالت نسبی بلکه اجرای عدالت مطلق است. «از شاخصه های حکومت امیرالمؤمنین علی علیه السلام، عدالت مطلق بود یعنی هیچ مصلحت شخصی و هیچ سیاست مربوط به شخص خود را بر عدالت مقدم نمی کند».^۵ عدالت یکی از ارکان ایمان است و «بدون استقرار عدل و انصاف، توحید معنایی ندارد»؛^۶ چنانچه عدالت بدون چهار شعبه اش (فهم دقیق، علم و دانش عمیق، قضاوت صحیح

۱. ر.ک. نراقی، معراج السعادة، ص ۴۶.

۲. ر.ک. طباطبایی، المیزان، ج ۱۲، ص ۴۷۷.

۳. بیانات رهبری در دیدار با هیأت دولت ۱۳۸۹/۶/۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10129>

۴. بیانات در خطبه های نماز جمعه ۱۳۸۳/۰۸/۱۵؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3258>

۵. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم - ۳۰/۰۶/۱۸؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8869>

۶. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در سالروز میلاد خجسته‌ی امام زمان(عج) ۱۳۷۹/۰۸/۲۲

<https://farsi.khamenei.ir/FA/Views/mahdi.jsp>

و روشن و حلم و بردباری)، تحقق پیدا نمی کند.

از دیدگاه مقام معظم رهبری، شاخص دولت اسلامی و شعار راهبردی آن، پیشرفت و عدالت با هم است؛ ایشان ضمن بیان موفقیت ها در انجام عدالت، اشاره دارند که میان آنچه تاکنون شده با آنچه باید میشده و بشود، فاصله ای ژرف است.^۱ البته ایشان، به تحقق پذیری عدالت در ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و اخلاقی معتقدند.^۲

دوم) مستندات قرآنی و روایی بیانات مقام معظم رهبری درباره تحقق عدالت سیاسی و اجتماعی:

حس عدالت خواهی، یکی از ویژگی های انسان هاست. سوء قصد نداشتن، متجاوز نبودن، تبعیض قائل نشدن میان دیگران، در حوزه حکومتی به همه با یک چشم نگاه کردن، طرفدار مظلوم و دشمن ظالم بودن^۳ در مناقشات افراد، از جمله ویژگیهای انسان عادل است.^۴

۱) مستندات قرآنی و روایی بیانات مقام معظم رهبری درباره تحقق عدالت اجتماعی :

می توان اصول زمان پیامبر(ص) و دوران حکومت امیرالمؤمنین(ع) را در شرایط گوناگون و جدید زندگی نیز، اجرا نمود تا مردم را از آن بهره مند شوند. در ادامه مستندات بیانات مقام معظم رهبری درباره تحقق عدالت در ابعاد اجماعی پیرامون ضرورت همراهی عقلانیت و معنویت با عدالت، الگوپذیری از انسان کامل، عدالت اجتماعی فوری ترین هدف تشکیل نظام اسلامی، دفاع از حقوق مظلوم و آرمان عدالت و تغییر راهبرد قدرت های بزرگ، مورد بررسی قرار می گیرد.

الف) ضرورت همراهی عقلانیت و معنویت با عدالت:

عدل و اجرای عدالت و رفتار عادلانه به حکم خرد و فطرت، لازم الاتباع است و نظام اجتماع و وابستگی افراد با یکدیگر بر آن استوار می باشد. «عدالت اجتماعی که امر اجتماعی محض و مرتبط

۱. حسینی خامنه ای، سیدعلی، بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت شریف ایران. و تا عدالت علوی فاصله زبانی وجود دارد.

۲. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم - ۳۰/۰۶/۱۳۸۱؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8869>

۳. نهج البلاغه، نامه ۴۷.

۴. مطهری، عدل الهی، ص ۴۷.

با حکومت، سیاست و شیوه فرمانروایی در جامعه است^۱، عبارت از: عدم پیدایش طبقات جدید و کاهش فاصله طبقات است.^۲ این مهم جز به برکت فرهنگ صحیح در اذهان یکایک مردم، تأمین شدنی نیست.^۳ بلکه برنامه زندگی انسان، بر پایه عدل و عدالت نهاده شده است. بر این اساس، اصلاح فرد و جامعه بر پایه عدالت اجتماعی، استوار است.

اگر عدالت، از حمایت و پشتوانه معنویت و عقلانیت برخوردار باشد تحقق می‌یابد. اگر انسان به اصول اسلام مانند: توحید، معاد و نبوت، پایبند بوده و نیز عقلانیت و تدبیر را به کار گیرد و از تجارب ملت‌های دیگر و نظریه‌های نظریه‌پردازان که کاری معقول و پسندیده باشد استفاده کنند، همه اینها با هم ضامن تحقق عدالت است. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «اسلام عقلانیت را و معنویت را و عدالت را با یکدیگر به ملتها هدیه می‌دهد؛ اسلام عقلانیت، اسلام تدبیر و تفکر، اسلام معنویت، اسلام توجه و توکل به خدای متعال، اسلام جهاد، اسلام کار، اسلام اقدام؛ اینها تعالیم خدای متعال و تعالیم اسلامی است به ما»^۴.

تمام مصلحان بشری و انسان‌های آزاده تاریخ با اندیشه عدالت، حرکت‌های اصلاحی را آغاز نموده و یکی از اهداف اصلی انقلاب و تحولات اجتماعی خود را رفع تبعیض و برقراری عدالت اجتماعی قرار داده‌اند. «نظام اجتماعی هم به عدالت وابسته است. عدالت در بنیان عالم و آفرینش، نقش اساسی دارد؛ یعنی سنت آفرینش، عدل است و هر نظام اجتماعی اگر به دنبال این سنت طبیعی و قانون الهی آفرینش حرکت کرد، ماندگار و موفق و کامیاب است. انسان زمانی کامیاب است که خود را با قوانین آفرینش و سنت‌های الهی - که تغییر و تبدل ناپذیر است - تطبیق دهد. بنابراین، بنا بر دیدگاه الهی، در مجموع آفرینش، عدالت یک ریشه تکوینی و طبیعی دارد»^۵.

وقتی که اخلاق الهی در جامعه نهادینه شود، اجرای ابعاد عدالت در آن ممکن است. «جامعه

۱. بیانات در دیدار اعضای شوراهای فرهنگ عمومی استان‌ها - ۱۳۷۴/۰۴/۱۹؛

<https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=713>

۲. بیانات در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی - ۱۳۷۷/۱۲/۰۴؛

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7571>

۳. بیانات در دیدار اعضای شوراهای فرهنگ عمومی استان‌ها - ۱۳۷۴/۰۴/۱۹؛

<https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=713>

۴. بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی «جوانان و بیداری اسلامی» ۱۳۹۰/۱۱/۱۰

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=18871>

۵. بیانات در دیدار مسئولان دستگاه قضایی ۱۳۸۰/۰۴/۰۷ - [https://farsi.khamenei.ir/speech-](https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3072)

[content?id=3072](https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3072)

باید از لحاظ اخلاقی ساخته شود، تا بتوان عدالت کامل را در آن اجرا کرد^۱ در نتیجه چنین جامعه ای به حیات طیبه دست می یابد. وظیفه رهبر انقلاب و مسئولین، این است که عدالت اجرا شود و لاغیر ... مسئله مهم جامعه اسلامی، عدالت اجتماعی و خطر اصلی کم رنگ کردن آن و در سایه قرار دادن آن از سوی عده ای است که به دلیل بی توجهی آن عده و ریشه در برخی از روش ها در جامعه اسلامی شکل گرفته است. از نظر مقام معظم رهبری، عامل مهم در گسترش عدالت اجتماعی و فعال نمودن مسئولین نسبت به آن، مطالبه مردم از مسئولین است. لذا کسی که شعار عدالت اجتماعی می دهد باید وی را موظف و مسئول کنند و از او مطالبه نمایند نیز کسی که عدالت اجتماعی را در درجه پنجم قرار می دهد و عناوین دیگری به جای عدالت اجتماعی می گذارد بیشترین نیاز یک جامعه را نادیده می گیرد و از نظر دور می کند.^۲

مستندات قرآنی و روایی مطالب فوق عبارت است از اینکه: مهمترین ارزش اجتماعی، عدالت و عدل است؛ «همانا آسمان و زمین به موجب عدل برپاست»^۳؛ آسمان و زمین به عدالت وابسته است؛ همچنین در قرآن کریم آمده است که: به راستی خدا به عدالت ... فرمان می دهد.^۴ عدالت، مفهومی عقلی و نفس الامری است که ریشه در هستی و فطرت انسانی دارد و همه ابعاد وجودی عالم را دربر می گیرد.^۵ این آیه مبنای ارشاد به عدل، عدالت و میانه روی در همه امور است و استواری نظام اجتماع و صلاح فرد نیز بر اساس آن شکل می گیرد؛ «عدل بمعنی اعطاء کل ذی حق حقه/است» و صاحبان حقوق بسیارند حق الله و حق الرسول و الأئمه و العلماء و ابوبین و اولاد و اقارب و همجوار بلکه مؤمن.^۶ حضرت فرمود: «خدا به عدل و نیکی و رسیدگی به خویشاوندان امر می کند و از کارهای زشت و ناروا و تجاوز نهی می نماید...»^۷. بر این اساس، اصلاح فرد و جامعه بر پایه عدالت اجتماعی، استوار است.

۱. بیانات رهبری در دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی، ۱۳۷۶/۰۱/۰۱.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2830>

۲. همان.

۳. «بِالْعَدْلِ قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ»، احسانی، عوالی الالهی، ج ۴، ۱۰۳.

۴. «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ...»، نحل: ۹۰.

۵. بشیریه، تاریخ اندیشه های سیاسی در قرن ۲۰ و لیبرالیسم محافظه کاری، ۱۳۸۷ش: ص ۲۵.

۶. طیب، عبدالحسین، أطیب البیان فی تفسیر القرآن، ج ۸، ص ۱۷۵.

۷. همان مدرک، ص ۱۵۰.

ب) الگوپذیری از انسان کامل و تحقق عدالت اجتماعی:

الگوی انسان کامل از جمله امتیازات مذهب اهل بیت (ع) است. مانند حضرت امیرالمؤمنین (ع) که «برای مسئله جانشینی بیست و پنج سال خانه نشینی را تحمل [کردند]... ولی در مساله عدالت اجتماعی کوتاه نیامده و حاضر به تحمل سه جنگ شدند».^۱

مقام معظم رهبری، در مورد سیره عملی امیرالمؤمنین علی علیه السلام در اجرای عدل معتقدند که: «حکومت ایشان یک حکومت صددرصد اسلامی است، نه ۹۹ درصد یا ۹۹/۹۹ درصد؛ نه. صددرصد یک حکومت اسلامی است؛ تا آنجایی که به امیرالمؤمنین و دامنه‌ی اختیار و قلمرو قدرت او ارتباط پیدا می‌کند، یک لحظه حرکت و تصمیم غیر اسلامی در او نیست؛ یعنی عدالت مطلق. البته در مناطق گوناگونی از حکومت امیرالمؤمنین کارهای ناعادلانه ممکن بود و اتفاق هم افتاد، با این حال امیرالمؤمنین به عنوان یک فرد مسؤول، هر جا که با چنین چیزی مواجه شد، احساس تکلیف کرد. نامه‌ها و هشدارها و خطبه‌های جانسوز و جنگهای امیرالمؤمنین، همه در راه اجرای این عدالت بود».^۲

تحقق عدالت از جمله حقوق مردم بر حاکم اسلامی چون پدر با فرزند و فرزند با پدر است. نظام مقدس جمهوری اسلامی بر پایه شعارهایی از قبیل: توحید، ولایت‌الله و ولایت اولیاءالله، عدالت اجتماعی و تکریم انسان شکل گرفت؛^۳ نتیجه اینکه عامل وقوعی اجتماعی عدالت و الگوی عدالت ورزی، امامت و عامل ایجابی آن ولایتمداری است.

مستندات قرآنی و روایی مطالب فوق عبارت است از اینکه: اجرای کامل عدالت در جامعه، نیاز به شاخص و الگوپذیری از انسان کامل دارد.^۴ در سیره رسول خدا(ص) نیز اصل قرآنی اجرای عدالت کامل در جامعه بشری مورد تأکید است و با مردم با عدالت روبرو شد: «آنچه را که در جاهلیت بود باطل نمود و با مردم با عدالت روبرو گشت».^۵ امیر المومنین علی علیه السلام در خطبه

۱. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه ۱۳۸۳/۰۸/۱۵؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3258>

۲. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران ۱۳۷۹/۱۲/۲۶؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3057>

۳. ر.ک: بیانات رهبری در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۳۹۶/۱۲/۲۴؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39229>

۴. احزاب: آیه ۳۳.

۵. «أَبْطَلَ مَا كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَاسْتَقْبَلَ النَّاسَ بِالْعَدْلِ»، وسائل الشیعه، ج ۱۱، ج ۱۵، باب حکم سبی أهل البغی و غنائمهم، حدیث: ۲۰۱۶، ص ۷۹.

روز بیعت، فرمودند: «اموالی که تا امروز، افراد برگزیده و محترمه‌ها، بیجا و بناحق تصرف کرده‌اند، هر جا من به این اموال دست پیدا کنم، اینها را به بیت‌المال برمی‌گردانم. در طول این چند سال کسانی توانسته بودند پولهایی را از بیت‌المال به نفع خودشان بردارند، من همه اینها را برمی‌گردانم؛ «حتی اگر بینم مهر زنهايتان قرار داده‌اید»^۱ یا «برای حرمسراهای خودتان کنیز خریده‌اید»^۲ «به بیت‌المال برمی‌گردانم»^۳؛ مردم و بزرگان بدانند که روش من این است.^۴

امیرالمؤمنین علیه السلام، در پاسخ به مخالفتهای متنفذین نظیر ولید بن عقبه (استاندار کوفه در زمان عثمان) ... و طلحه و زبیر / که برای خودشان امتیازاتی قائل بودند /، فرمودند: «من که بنیانگذار چنین روشی نیستم»^۵؛ «هم من و هم شما بودیم و دیدیم پیغمبر این‌طور عمل می‌کرد»^۶. من کار تازه‌یی نکرده‌ام؛ همان کار پیغمبر را دارم دنبال می‌کنم؛ می‌خواهم همان ارزشها و همان پایه‌های اعتقادی و عملی جامعه را در این دوران مستقر کنم. هزینه استقرار عدالت اجتماعی از سوی ایشان، وقوع سه جنگ بود.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام، عدالت اسلامی را در سیره عملی خود اجرا و حجت را بر همه تمام نمود. منطلق معرفتی آن حضرت در اجرای عدل و برخورد با انحراف خواص این است که: «رعایت حق کسی نباید مانع شما از اقامه حق بر او شود»^۷ «اگر کسی آدم خوبی است، شخص باارزشی است، سابقه‌ی خوبی دارد و برای اسلام و کشور هم زحمت کشیده؛ خیلی خوب، حق او مقبول و محفوظ و ما مخلص او هستیم؛ اما اگر تخطی کرد، رعایت آن حق نباید موجب شود تخلفی که انجام داده، نادیده گرفته بشود. این، منطق امیرالمؤمنین است. نظیر جاری کردن حد شراب بر نجاشی (شاعر معروف جنگ صفین) که بعد از جاری شدن حد، نزد معاویه رفت و در اردوگاه وی شعر می‌گفت. نیز زندگی ساده فرزندان ایشان در دوره حکومت (غذای فرزندان ایشان: نان، سرکه و

۱. «لو وجدته قد تزوج به النساء»؛ نهج البلاغه، خطبه ۱۵.

۲. «و ملک به الاماء»، همان.

۳. «لرددته»، همان.

۴. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه ۱۳۸۳/۸/۱۵؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3258>

۵. «فان ذلک امر لم احکم فيه بادئ بدء»، نهج البلاغه، خطبه ۱۵.

۶. «قد وجدت انا و انتما رسول الله صلى الله عليه و اله يحکم بذلک»، همان.

۷. «لا تَمُنَّكُمْ رِعايَةُ الحَقِّ لِأحدٍ عَن إِقامَةِ الحَقِّ عَلَيهِ»، غررالحکم و دررالکلم آمدی، ح ۱۰۳۲۸.

سبزی)، عاریه گرفتن حضرت زینب سلام الله علیها از ابورافع و ماجرای عقیل و آهن گذاخته^۱ لذا ایشان نسخه کامل اسلام و حکومت ایشان یک حکومت صددرصد اسلامی است.

ج) استقرار عدالت اجتماعی، هدف تشکیل نظام اسلامی:

بر مبنای معارف و حیانی، جامعه حق محور از امام عادل پیروی می کند و برای احیای حیات طیبه، بر عدالت، برابری و آزادی انسان ها تکیه دارد. «فوریت‌ترین هدف تشکیل نظام اسلامی، استقرار عدالت اجتماعی و قسط اسلامی است. قیام پیامبران خدا و نزول کتاب و میزان الهی، برای همین بود که مردم از فشار ظلم و تبعیض و تحمیل نجات یافته، در سایه‌ی قسط و عدل زندگی کنند و در پرتو آن نظام عادلانه، به کمالات انسانی نایل آیند. دعوت به نظام اسلامی، منهای اعتقادی راسخ و عملی پیگیر در راه عدالت اجتماعی، دعوتی ناقص، بلکه غلط و دروغ است و هر نظامی هرچند با آرایش اسلامی، اگر تأمین قسط و عدل و نجات ضعفا و محرومین، در سرلوحه‌ی برنامه‌های آن نباشد، غیراسلامی و منافقانه است.» در قانون اساسی هم، رهبری، رئیس جمهور، رئیس قوه قضائیه و دیگر مسئولان کشور، با آحاد مردم در قبال قوانین، هیچ تفاوتی ندارند.^۲ پیام آور نظام و حیانی، این برابری را به عنوان اصل خدشه ناپذیر بشری بیان و عوامل ضعیف کننده این برابری را نفی نمودند. شاخص تصمیم عادلانه-بر مبنای اندیشه سیاسی اسلام-این است که: «تصمیم گیرنده راضی شود جایش را با طرف یا طرف های دیگر که برای آنها تصمیم گرفته عوض کند.

عدالت اجتماعی، یکی از آرمان های اساسی انقلاب اسلامی است. «باید به آن آرمان ها پایبند بود؛ باید دنبال عدالت اجتماعی بود، دنبال حمایت از محرومین بود، دنبال حمایت از مظلوم بود، با ظالم و مستکبر باید مقابله کرد، زیر بار او نرفت»؛^۳ «ما این مکتب را داریم؛ خصم ظالمیم، عون مظلومیم. این موضع، طبعاً دشمن به وجود می آورد، دعوا راه می اندازد».^۴

تحقق حاکمیت اسلام و اجرای عدالت اجتماعی، جزء اهداف انقلاب اسلامی شمرده می

۱. همان.

۲. بیانات رهبری در خطبه های نماز جمعه، ۱۳۸۱/۰۹/۰۱-: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3155>

۳. بیانات رهبری در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی(ره)، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=33259>

۴. بیانات رهبری در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۳۹۶/۱۲/۲۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39229>

شوند. هدف انقلاب، «در درجه‌ی اول، حاکمیت اسلام است؛ اصلاً انقلاب برای این به وجود آمد؛ برای اینکه اسلام حکومت کند؛ حاکمیت داشته باشد با معنای خاص خودش. اهداف انقلاب [عبارتند از: حاکمیت دین خدا، آزادی، عدالت اجتماعی، رفاه عمومی، ریشه‌کنی فقر و جهل، مقاومت در برابر سیل بنیان‌کن فساد اخلاقی‌ای که از غرب به همه‌ی دنیا سرازیر شده که شما امروز دارید خصوصیاتش را می‌بینید]»^۱ بر این اساس، در پرتو حاکمیت و اعمال دین خداوند است.

با احیای معنویت، اجرای عدالت اجتماعی و حذف فاصله طبقاتی، می‌توان آرمان‌های انقلاب را تحقق بخشیده و کشور را به پیشرفت رساند. فاصله گرفتن شخصیت و رفتار مسئولین از رفتار توحیدی، کاهش احترام به زندگی، شخصیت و هویت مردم، عدم علاج شکاف‌های طبقاتی و عدم دنبال کردن عدالت اجتماعی، از مصادیق عقب ماندگی است. لذا مهمترین مسئله و بزرگترین وظیفه مسئولین کشور، تلاش برای عدالت اجتماعی و پر کردن شکاف طبقاتی است^۲ که به نوسازی معنوی تعبیر می‌شود.^۳

مستندات قرآنی و روایی مطالب فوق عبارت است از اینکه: هدف ارسال رسل و انزال کتب، اقامه قسط و عدالت اجتماعی است: «همانا ما پیمبران خود را با ادله و معجزات فرستادیم و با ایشان کتاب و میزان عدل نازل کردیم تا مردم به راستی و عدالت گرایند»^۴؛ راهبرد نظام ساز وحی الهی،^۵ ایمان به ولایت تشریعی مبتنی بر عدالت اجتماعی است. خداوند متعال می‌فرماید: «و البته شما را نباید عداوت گروهی بر آن دارد که از راه عدل بیرون روید»^۶ و «عدالت کنید که به تقوا نزدیکتر (از هر عمل) است»^۷. تبیین شاخصه مذکور، اثبات عدالت مطلق و نفی عدالت نسبی را نتیجه می‌دهد. امیرالمؤمنین علی علیه السلام در راستای تحقق عدالت مطلق در دوران خلافت خویش، کار رسیدگی به شکایات را شخصاً به عهده می‌گرفتند و روزهای بسیار گرم را که معمولاً مردم در خانه‌های خود

۱. بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۳۹۵/۰۳/۰۶؛

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=33198>

۲. همان.

۳. بیانات در اجتماع بزرگ مردم اهواز ۱۳۷۵/۱۲/۱۸ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2828>

۴. حدید/۲۵.

۵. نساء/ ۵۸؛ نهج البلاغه، حکمت سی‌ام؛ رهبری و گفتمان عدالت، ص ۱۲.

۶. «وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ اَلَّا تَعْدِلُوْا»، مانده/۸.

۷. «عَدِلُوْا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ»، همان.

استراحت می کردند، ایشان در بیرون دارالعماره و در سایه دیواری می نشستند، تا اگر حیثاً کسی شکایتی دارد، بدون مانع، شکایت خود را تسلیم کند.^۱ قرآن در مورد داوری، حکومت و قضاوت بر اساس عدل و داد، می فرماید:^۲ «و چون در بین مردم حکم کنید دستورتان داده به اینکه به عدالت حکم کنید». خطاب آیه، مربوط به حکام است. «قطعاً خداوند به اجرای عدالت و احسان و بخشش به نزدیکان فرمان می دهد؛ و از فحشا و منکر و ستم، نهی می کند»^۳ با توجه به ظاهر سیاق آیه، مراد از عدالت، عدالت اجتماعی است. خدای سبحان دستور می دهد هر یک از افراد اجتماع عدالت را بیاورد لازمه آن این است که امر متعلق به مجموع نیز بوده باشد. پس هر فرد مأمور به اقامه این حکمند و هم جامعه که حکومت عهده دار زمام آن است.^۴

شاخص تصمیم عادلانه رفتار با دیگران، از این نمایه معرفتی حاصل می شود که: «آنچه برای خود می پسندی برای دیگران نیز بپسند و آنچه برای خود مکروه می دانی برای دیگران نیز نپسند»^۵ امام سجّاد علیه السلام، به عنوان الگو و انسان کامل، تعامل با هموعان را، مبنای زندگی اجتماعی خود قرار داده است.^۶ بر این اساس، «در عدل و درستی، وسعت و گشایش است و آن که عدالت را برنتابد، ستم را سخت تر یابد».^۷ در پرتو حاکمیت و اعمال دین خداوند است که اهداف دیگر الهی^۸ مانند عدالت اجتماعی، امنیت، رشد و تعالی انسانها... نیز، ایجاد می شود. حضرت فاطمه (س) فرمودند که: خداوند، عدالت را برای آرامش دلها واجب فرمود.^۹

د) دفاع از حقوق مظلوم در برابر ظلم و ظالم:

دفاع از حقوق محرومین و مستضعفین در سیره عملی پیامبر (ص) و امیرالمؤمنین (ع) نمایان است. رعایت حقوق نیازمندان در دوران حکومت امام علی (ع) نیز، مورد توجه بود. بر اساس پیروی

۱. پرور، اسماعیل، گلبانگ عدالت، ص ۹۹.
۲. «وَ إِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ» نساء/۵۸.
۳. «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَ ائْتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ...» نحل/۹۰.
۴. طباطبایی، المیزان، ج ۱۲، ص ۴۷۸.
۵. پاینده، نهج الفصاحه، ج ۱، ص ۶۶، ح ۳۴۰؛ شریعت، عدالت و سیاست (بررسی ابعاد نظری و کاربردی عدالت در گفتمان سیاسی اسلام و غرب)، ص ۳۵ و ۴۱.
۶. صحیفه سجادیه، ص ۹۵.
۷. «نهج البلاغه»، خطبه ۱۵.
۸. «والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبیلنا...» عنکبوت/۶۹.
۹. «فرض...العدل تسکیناً للقلوب» علل الشرایع، ج ۲، ص ۲۴۸.

از سیره پیشوایان معصوم(ع)، «فاصله انداختن بین فقیر و غنی، بین اشراف و غیر اشراف و امتیاز دادن به یک قشر خاص، با نظام جمهوری اسلامی سازگار نیست. هر بخشی از نظام جمهوری اسلامی در هر نقطه ای از نقاط اگر به یکی از این آفت ها مبتلا شود، از صراط مستقیم جمهوری اسلامی و نظام اسلامی خارج شده و باید اصلاح شود»^۱.

در سیاست اسلامی، پیشرفت اقتصاد همراه با عدالت مورد پذیرش است «بالتبع عدم ایجاد فاصله طبقاتی و پایمال نشدن حق فقرا جزو مسائل اساسی در برنامه ریزی های کلان اقتصادی جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر اقتصاد مقاومتی است»^۲ که قانون گذاری آن از سوی مجلس شورای اسلامی و اجرای آن بر عهده قوه مجریه است.^۳ هدف تنظیم سیاست های مذکور، استقرار عدالت اجتماعی و رفاه اقتصادی است که پایه تحقق پیشرفت و توسعه کشور می باشد.^۴ بنابراین در این نگاه، عدالت اجتماعی و پیشرفت اقتصادی توأمان، راهبرد انقلاب اسلامی است.

اگر مسؤولان به وظایف خود، از جمله: خدمات رسانی به محرومین، زمینه سازی تولید و رفع موانع آن، عمل کنند، نقش اصلی و محوری را در تحقق عدالت اجتماعی دارند. «در جمهوری اسلامی، دل‌های مسئولین به طور دائم باید برای رفع محرومیت ها بتپد و از شکاف های عمیق طبقاتی بشدت بیمناک باشد»^۵ «مسؤولان سررشته دار امورند. از طرفی باید اجازه بدهند که کسانی از مجاری صحیح، تلاش اقتصادی سالم و قانونی بکنند - چون تولید ثروت در اسلام مذموم نیست - اما باید جلو استفاده از روشهای غیرقانونی، استفاده از راههای تقلب و خدعه و مکر و سوءاستفاده از ثروتهای عمومی را بگیرند... اگر در جامعه رونق اقتصادی نباشد، اگر تولید کار و تولید ثروت نباشد، از جمله کسانی که در درجه اول بیشترین صدمه را خواهند دید، باز هم همین قشرهای مستضعف و محروم

۱. بیانات در دیدار مردم جیرفت ۱۳۷۴/۰۲/۱۷ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3287>

۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت - ۱۳۹۴/۰۶/۰۴

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30598>

۳. بیانات در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی ۱۳۷۷/۱۲/۰۴

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7571>

۴. ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه سوم توسعه - ۱۳۷۸/۰۲/۳۰؛ بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت

دولت - ۱۳۹۴/۰۶/۰۴؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30598>

۵. بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت شریف ایران.

و بخصوص قشرهای کارگری هستند. دشمن این را می‌خواهد^۱. مسئولان باید مراقبت کنند. هرکس وظیفه‌ای دارد و باید وظیفه‌اش را دقیق انجام دهد. مسئولان باید دنبال عدالت و دنبال آسان کردن زندگی برای طبقات مستضعف و محروم و پابرنه باشند. مراد کسانی است که در روز خطر این مملکت را نجات دادند و اگر خدای نکرده بار دیگر خطری این مملکت را تهدید کند، باز هم همین جامعه‌ی کارگری، همین معلمان، همین قشرهای محروم و همین کارمندانی که از لحاظ درآمد در سطوح پایینی قرار دارند، می‌روند دفاع می‌کنند و سینه سپر می‌سازند.^۲

در سازندگی و آبادانی، تحقق عدالت با تمام شئون آن در جامعه اسلامی، مورد نظر است. سازندگی «در جهت استقرار عدالت و از بین بردن تبعیض و ایجاد برابری حقوق و احیای کرامت زن و مرد مسلمان، موفقیت ساز است. به تعبیر دیگر موفقیت، آن وقتی است که معنویت و دین و اخلاق و عدالت و معرفت و سواد و تواناییهای گوناگون در جامعه مستقر شود».^۳ نتیجه اینکه عدالت همراه توسعه و رشد اقتصادی مطلوب اسلام است لذا هیچ تعارضی با هم ندارند.^۴ از آنجا که جمهوری اسلامی ایران در مواضع بین‌المللی خود تحت تأثیر قرار نمی‌گیرد، با ظالم به مخالفت برمی‌خیزد؛ لذا جنایات صهیونیست‌ها محکوم و دد منشی دولت غاصب صهیونیست زشت شمرده و بر مرتکبان آن لعن فرستاده می‌شود.^۵

مستندات قرآنی و روایی مطالب فوق عبارت است از اینکه: دفاع از حقوق محرومین در سیره عملی پیامبر(ص) و امیرالمؤمنین(ع) نمایان است که «با ظالم و مستکبر باید مقابله کرد، زیر بار او نرفت»؛^۶ چنانچه امیرالمؤمنین علی علیه السلام به ما امر می‌فرماید که این مواضع را انتخاب کنیم؛

۱. بیانات در دیدار کارگران و معلمان ۱۳۷۹/۰۲/۱۴ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3004>

۲. بیانات در دیدار کارگران و معلمان ۱۳۷۹/۰۲/۱۴ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3004>

۳. بیانات در اجتماع بزرگ مردم اهواز ۱۳۷۵/۱۲/۱۸ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2828>

۴. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت ۱۳۸۳/۰۶/۰۴ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3247>

۵. بیانات در مراسم پانزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی رحمه‌الله ۱۳۸۳/۰۳/۱۴ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3233>

۶. بیانات رهبری در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی(ره)، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=33259>

«دشمن سرسخت ظالم، و یاور و همکار مظلوم باشید»^۱. چنانچه فرمودند: «امور طائفه دیگر از مساکین و نیازمندان را پایمال نکن و بخشی از مال خدا و حق معینی را که خداوند از زکات برای آنان قرار داده، بین آنها توزیع نما»^۲

جمهوری اسلامی ایران در مواضع بین المللی خود تحت تاثیر قرار نمی گیرد و بر اساس سیره معصومین(ع)، ظلم را محکوم می نماید و با ظالم اعلام مخالفت و از مظلوم حمایت می کند^۳. رسول خدا(صلی الله علیه و آله)، توفیق همنشینی با خویش را به ازای یاری مظلوم دانستند: کسی که حق مظلوم را از ظالم بستاند در بهشت با من همنشین خواهد بود»^۴ امام سجاد(علیه السلام) در دعای ۳۸ صحیفه سجادیه به پیشگاه خداوند و برای ارائه الگودهی به دیگران بیان می دارد: «خداوند من پوزش می طلبم درباره مظلومی که در حضور من مورد ستم قرار گرفت و من یاریش نکردم»^۵ ظالم نزد خداوند متعال، خوار و ذلیل است^۶ و کسی که به آنها تکیه و کمک کار آنها باشد، جهنم پاداشش است.^۷

ه) آرمان عدالت اسلامی و تغییر راهبرد قدرت های بزرگ:

امروز مردم دنیا تشنه‌ی عدالت‌اند. این پیام به گوش مردم دنیا هم می رسد. امروز شما در اوضاع دنیا نگاه کنید. با همه‌ی پیشرفت علم و با این همه تحقیقات علمی که دانشمندان و علما در مسائل کون و حیات انجام داده‌اند و با این همه اکتشافات و اختراعات و ترقی در علم که محیرالعقول است، در ناحیه‌ی اخلاق، افتخار قدرتهای برتر امروز دنیا به زورگویی، تجاوز، ظلم و بی‌اعتنایی به آرای انسانهاست.^۸ لذا صلح باید بر مبنای عدالت و با معرفت به کرامت انسان و به دور از اغراض

۱. «کونا لِلظَّالِمِ خَصْمًا وَلِلْمَظْلُومِ عَوْنًا»، نهج البلاغه، نامه ۴۷.

۲. نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۳، ص ۱۵۸.

۳. آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، ص ۴۴۶.

۴. «وَمَنْ أَخَذَ لِلْمَظْلُومِ مِنَ الظَّالِمِ كَأَنْ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ مُصَاحِبًا»، بحار الانوار، ج ۷۲، ص ۳۵۹.

۵. «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِنْ مَظْلُومٍ ظَلِمَ بِحَضْرَتِي فَلَمْ أَنْصُرْهُ»، پیام امام امیر المومنین، ذیل نامه ۴۷.

۶. شرح فارسی شهاب الأخبار(کلمات قصار پیامبر خاتم ص) ص ۱۵۵.

۷. هود؛ ۱۱۳.

۸. بیانات در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۸۱/۱۲/۰۱ - <https://farsi.khamenei.ir/speech->

content?id=8814

قدرتمداران عالم باشد.^۱ تلاش فراگیر و مجاهدتها برای تامین عدالت اجتماعی است که اگر محقق شود حقوق و کرامت بشری هم تامین می شود و انسان ها به حقوق و آزادی خود می رسند.^۲ ساخت حقیقی جمهوری اسلامی ایران همان آرمانهای آن یعنی عدالت، کرامت انسان، حفظ ارزشها، سعی برای ایجاد برادری و برابری و ایستادگی در مقابل نفوذ دشمن است. با عمل کردن به عدل، دشمن را می توان شکست داد؛ با استناد به سیره عملی حضرت علی (علیه السلام) و تأکید به پیروی از عدل آن حضرت، می فرماید: اگر عدالت فراموش و مسئولین کشور به مسئولیت به عنوان وسیله و مرکز ثروت و قدرت بنگرند و مردمی بودن و ساده زیستی از ذهنیت مسئولین پاک و رودربایستی ها، ضعف های شخصی و شخصیتی بر روابط سیاسی و بین المللی مسئولین حاکم شود، ظاهر جمهوری اسلامی خیلی کمک نمی کند و پسوند اسلامی بعد از مجلس شورای اسلامی و دولت جمهوری اسلامی به تنهایی کاری صورت نمی دهد^۳ لذا با پیمودن راهی که امام (ره) نشان دادند (از راه ایمان و راه عدالت و راه پیشرفت مادی و راه عزت) می توان به حیات طیبه رسید و علی رغم بی اعتنائی به زخارف دنیا، کابوس فقر و عقب ماندگی و ... را از جامعه و ملت دور کرد.^۴

مردم ایران با تحقق انقلاب اسلامی، علاوه تغییر معرفت سیاسی، دفاع از مستضعفین، تأثیر بر شکل گیری برخی گروه های سیاسی، بر راهبرد قدرت های بزرگ نیز تأثیر گذاشتند. «مردم مسلمان ایران با عمل خود، عنصر دین، ایمان، عدالت و صدق را در زمانی که صداقت و راستگویی در معادلات سیاسی دنیا گم شده بود، وارد معرفت سیاسی جهان کردند. لذا طرفداری از محرومان و مستضعفان و عدالت طلبی به عنوان ادبیات سیاسی و توسط ملت ایران در معارف جهانی وارد^۵ و در عرصه حقوق اجتماعی، عدالت اجتماعی و تأمین کرامت زنان و حقوق اقلیتهای دینی و ... گامهای

۱. پیام به اجلاس هزاره‌ی رهبران دینی جهان - ۱۳۷۹/۰۶/۰۹؛

<https://www.leader.ir/fa/content/1967/www.leader.ir>

۲. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه - ۱۳۸۲/۰۸/۲۳ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3203>

۳. بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت - ۱۳۸۷/۰۹/۲۴ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=4992>

۴. بیانات در مراسم شانزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله) - ۱۳۸۴/۰۳/۱۴ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3295>

۵. بیانات در دیدار مردم استان سمنان - ۱۳۸۵/۰۸/۱۷؛

https://www.aviny.com/Bayanat/85/08_17.aspx

بزرگ و بی نظیری برداشت^۱ و نشان داد که حقوق بشر آنها دروغ است.^۲ جمهوری اسلامی ایران، برای نجات جامعه اسلامی از عقب ماندگی و وابستگی به استکبار و طاغوت، توحید و کرامت انسان و عدالت اجتماعی را در جهان مطرح کرد.^۳

مستندات قرآنی و روایی مطالب فوق عبارت است از اینکه: اسلام شامل نماز، روزه، حج، عدالت، اتحاد کلمه مومنان در مقابل دشمنان اسلام^۴، رسیدگی به خواسته‌های عمومی مردم، خدمت به انسان‌ها، مبارزه با شر و انواع فساد و ... است.^۵ قرآن می‌فرماید: کسانی که ایمان آورده اند در راه خدا می‌جنگند و کسانی که کافر شده اند در راه طاغوت می‌جنگند.^۶ حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) خطاب به فرزندش می‌فرماید: «با کرامت تر از آن باش که به پستی تن دهی، هر چند که تو را به مقصودت برساند، زیرا نمی‌توانی در برابر آنچه از شخصیت در این راه از دست می‌دهی، جایگزینی به دست آوری»^۷. همچنین خطاب به مالک می‌فرماید: بپرهیز از اینکه به احسان خود بر رعیت منت گذاری یا آنچه برای آن‌ها کرده‌ای، بزرگش شماری یا وعده دهی و خلاف آن کنی. زیرا منت نهادن احسان را باطل کند و بزرگ شمردن کار، نور حق را خاموش گرداند و خلف وعده، سبب برانگیختن خشم خدا و مردم شود.^۸

در ادامه به مسأله عدالت سیاسی که زیرمجموعه عدالت اجتماعی است پرداخته می‌شود.

۲) مستندات قرآنی و روایی بیانات مقام معظم رهبری درباره تحقق عدالت سیاسی:

عدالت سیاسی، یکی از ابعاد عدالت اسلامی است. عدالت سیاسی، اقتضا می‌کند آحاد جامعه بر اساس قانون مداری، استعداد و شایستگی بتوانند از جایگاه مناسب و امکانات سیاسی برخوردار

۱. خطبه‌های نماز جمعه تهران، ترجمه خطبه عربی ۱۴ / ۱۱ / ۱۳۹۰؛

<http://www.hajj.com/fa/moral/bayanat/item/1591-1390-11-15-07-01-41>

۲. بیانات در دیدار مردم استان سمنان - ۱۳۸۵/۰۸/۱۷؛

https://www.aviny.com/Bayanat/85/08_17.aspx

۳. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان زنجان - ۱۳۸۲/۰۷/۲۲؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3199>

۴. انفال، ۷۳.

۵. بیانات در دیدار مردم زاهدان - ۱۳۸۱/۱۲/۰۲؛ <http://www.tahqiq.ir/Archive/534844>

۶. نساء؛ ۷۶.

۷. نهج البلاغه، نامه ۳۱.

۸. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

باشند تا با این فرصت‌ها در سرنوشت جامعه خویش نقش آفرینی کنند و عدالت در جامعه برقرار شود.

تمام سیاست‌ها و فعالیت‌ها در جامعه اسلامی، بر مبنای عدالت است. در منظومه فکری مقام معظم رهبری نیز «همت اصلی باید معطوف به پی‌ریزی مناسبات اجتماعی در عرصه‌های مختلف حیات جمعی بر مبنای عدالت باشد»^۱؛ «در نظام اسلامی، عدالت اسلامی، مبنای همه‌ی تصمیم‌گیری‌های اجرایی است و همه‌ی مسئولان نظام، از نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی تا بخش‌های مختلف اجرایی، به‌خصوص رده‌های سیاست‌گذاری و کارشناسی و تا قضات و اجزای دستگاه قضایی، باید به جد و جهد و با همه‌ی اخلاص، در صدد اجرای عدالت در جامعه باشند»^۲ بنابراین، جامعه اسلامی بر اساس عدالت محوری اداره می‌شود.

الف) دستیابی همگان به فرصت‌های برابر و توزیع متعادل امکانات:

مقام معظم رهبری، با اشاره به دستاوردها در بیانیه گام دوم انقلاب، معتقدند یکی از برکات بزرگ انقلاب اسلامی این است که، «کفّهی عدالت را در تقسیم امکانات عمومی کشور سنگین کرد. نارضایتی این حقیر از کارکرد عدالت در کشور به دلیل آنکه این ارزش والا باید گوهر بی‌همتا بر تارک نظام جمهوری اسلامی باشد و هنوز نیست، نباید به این معنی گرفته شود که برای استقرار عدالت کار انجام نگرفته است. واقعیت آن است که دستاوردهای مبارزه با بی‌عدالتی در این چهار دهه، با هیچ دوره‌ی دیگر گذشته قابل مقایسه نیست... جمهوری اسلامی در شمار موفق‌ترین حاکمیت‌های جهان در جابه‌جایی خدمت و ثروت از مرکز به همه‌جای کشور، و از مناطق مرفه‌نشین شهرها به مناطق پایین‌دست آن بوده است. آمار بزرگ راه‌سازی و خانه‌سازی و ایجاد مراکز صنعتی و اصلاح امور کشاورزی و رساندن برق و آب و مراکز درمانی و واحدهای دانشگاهی و سد و نیروگاه و امثال آن به دورترین مناطق کشور، حقیقتاً افتخارآفرین است... البته عدالت مورد انتظار در جمهوری اسلامی که مایل است پیرو حکومت علوی شناخته شود، بسی برتر از اینها است و چشم امید برای اجرای آن به شما جوانها است»^۳. ایشان در این بیانیه، سرفصلها و توصیه‌های اساسی را در پرتو امید

۱. واعظی، احمد، بررسی عدالت در اندیشه آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۴/۶

۲. پیام به مناسبت دومین سالگرد ارتحال امام خمینی (ره) ۱۳۷۰/۳/۱۳؛

<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=2459>

۳. بیانیه «گام دوم انقلاب»، خطاب به ملت ایران.

و نگاه خوش‌بینانه به آینده ارائه نمودند که عبارتند از: علم و پژوهش، معنویت و اخلاق، اقتصاد، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزت ملی و روابط خارجی و مرزبندی با دشمن، سبک زندگی^۱.

تحقق عدالت اسلامی در پرتو حکومت دینی مورد نظر آموزه های قرآن کریم، صورت می گیرد حاکمیتی که از منظر انسان الهی، معنا و مفهوم خاصی دارد و سیاست آن، به دنبال تربیت انسان، تنظیم رابطه فردی و اجتماعی و اقامه قسط و عدل، بر محوریت فضیلت انسانی و کمال انسانی است.^۲

در سیاست اسلامی، انسان ها بر اساس شاخص های ارزشی و اصول کلی زندگی، دارای توانایی تحول و ارتقای زندگی خود، در ابعاد مختلفند. همه شعارهای بزرگ مثل آزادی و استقلال قیودی دارند و آنچه هیچ قیدی ندارد، عدالت است. عدالت به معنای یکسان بودن همه ی برخوردارها نیست؛ به معنای یکسان بودن فرصتهاست؛ یکسان بودن حقوق است. «باید آزادی و نگاه عادلانه برای همه مردم یکسان باشد»^۳؛ همه باید بتوانند از فرصتهای حرکت و پیشرفت بهره مند شوند. باید سرپنجه ی عدالت، گریبان ستمگران و متجاوزان از حدود را بگیرد و مردم به این، اطمینان پیدا کنند.^۴ از جمله مصادیق عدالت سیاسی این است که زمینه دستیابی به فرصت های برابر فراهم شود و قانون در زندگی اجتماعی مردم به طور مساوی اجرا شود. سیاست دینی که در تأمین مصالح و تضمین اجرای عدالت اجتماعی خلاصه می شود جز با حاکمیت قانون میسر نیست و این قانون است که مرز تصرفات آحاد ملت و حدود اختیارات دولت را مشخص می سازد. قانونمند کردن زندگی اجتماعی از وظائف اولیه یک سیاست عادل و خداپسندانه است.^۵

وظیفه حکومت اسلامی، رفع محرومیت است. «در نظام اسلامی باید همه ی افراد جامعه، در برابر قانون و در استفاده از امکانات خداداد میهن اسلامی، یکسان و در بهره مندی از مواهب حیات،

۱. همان.

۲. نوروزی، فلسفه سیاسی اسلام، ص ۵۶-۵۵

۳. بیانات رهبری در دیدار اعضای شورای تأمین استان ها ۱۳۷۹/۱۱/۲۵

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3050>

۴. بیانات در دیدار مردم شاهرود ۱۳۸۵/۰۸/۲۰ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3366>

۵. ر.ک: معرفت، محمد هادی، ولایت فقیه.

متعادل باشند. هیچ صاحب قدرتی قادر به زورگویی نباشد و هیچ‌کس نتواند بر خلاف قانون، میل و اراده‌ی خود را به دیگران تحمیل کند. طبقات محروم و پابرهنگان جامعه، مورد عنایت خاص حکومت باشند و رفع محرومیت و دفاع از آنان در برابر قدرتمندان، وظیفه‌ی بزرگ دولت و دستگاه قضایی محسوب شود. هیچ‌کس به خاطر تمکن مالی، قدرت آن را نیابد که در امور سیاسی کشور و در مدیریت جامعه دخالت و نفوذ کند و هیچ تدبیر و حرکتی در جامعه، به افزایش شکاف میان فقرا و اغنیا نینجامد. پابرهنگان، حکومت اسلامی را پشتیبان و حامی خود حس کنند و برنامه‌های آن را در جهت رفاه و رفع محرومیت خود بیابند.^۱

مستندات قرآنی و روایی مطالب فوق عبارت است از اینکه: فرصت‌های برابر و توزیع امکانات متعادل در حکومت دینی مورد نظر آموزه‌های قران کریم، که تنها معیار فضیلت و برتری را تقوا می‌داند^۲، تحقق می‌یابد. حاکمیت، در چنین حکومتی به خداوند متعال و کسانی را که اذن دهد تخصیص می‌یابد.^۳ این حکومت بر اساس نفی فساد اجتماعی و ساختاری، ظلم زدایی و عدل گستری^۴، احترام به حقوق و کرامت انسانی^۵، مبارزه با طواغیت و ستمگران^۶، نفی ذلت‌پذیری^۷ و تأکید بر حکومت صالحان^۸ تشکیل می‌شود.^۹

استقرار عدالت و قسط اسلامی، فوریت‌ترین هدف تشکیل نظام اسلامی است. بر مبنای معارف و حیانی، جامعه حق محور از امام عادل پیروی می‌کند و برای احیای حیات طیبه، بر عدالت و آزادی تکیه دارد و برابری انسان‌ها^{۱۰} را مورد تأکید قرار می‌دهد.

ب) قانونین عادلانه و رعایت شایستگی‌ها در عرصه سیاسی:

۱. پیام به مناسبت اولین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره) (۱۳۶۹/۰۳/۱۰)
<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=2316>
۲. حجرات/۱۳.
۳. مائده/۵۵؛ یوسف/۴۰؛ مائده/۴۲ و ۴۳
۴. هود/۱۱۳؛ نساء/۵۸؛ نحل/۹۰؛ ص/۲۸؛ حج/۴۱؛ بقره/۲۷۹
۵. اسراء/۷۰؛ آل عمران/۱۹؛ نساء/۳۲
۶. تحریم/۹؛ اعراف/۵۶؛ بقره/۲۱۸؛ انفال/۶۰؛ نساء/۷۱ و ۷۵
۷. آل عمران/۱۴۹؛ منافقون/۸؛ محمد/۳۵؛ هود/۱۱۳؛ آل عمران/۱۴۶
۸. بقره/۲۴۶ و ۲۴۷؛ کهف، آیات ۸۳-۹۸
۹. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۹ و ۱۰، ص ۱۹۹ و ۲۱۴-۲۱۳
۱۰. پاینده، ترجمه نهج الفصاحه، ص ۶۳۵ ح ۳۱۴۹

قوانین حقوقی اسلام بر واقعیات جهان هستی و انسان شناسی اسلامی مبتنی است و حق حاکمیت و ولایت، اولاً و بالذات از آن خداست و ثانیاً و بالعرض حق سلسله انسان هایی است که خداوند آنان را برای این مقام برگزید تا به اهداف وضع آن قوانین دست یابند.

برای اجرای عدالت در محاکم قضایی نیز، با آگاهی و تشخیص درست موضوع، حکمی واضح صادر خواهد شد و موانع نیز با صبر از میان برداشته می شود. برخورداری انسان از حقوق دادرسی، یکی از عوامل تحقق عدالت سیاسی است. رهبر معظم انقلاب، خطاب به مسئولان دستگاه قضائیه تأکید دارند که «دستگاه های دادرها و دادستان و غیره باید مقصودشان این باشد که عدل اقامه شود»؛ بنابراین، هر حقی را باید به صاحبش داد. قوه ی قضائیه، در قانون اساسی دارای جایگاه و وظایف مهمی است. بیان مقام معظم رهبری در این باره این است که: «احیای حقوق عامه که گستره ی وسیعی از اقتصاد و امنیت تا عرصه بین المللی را دربر می گیرد، گسترش عدل و آزادی های مشروع، پیشگیری از وقوع جرم، نظارت بر حسن اجرای قانون، از جمله ی این وظایف مهم است که اجرای آنها نیازمند شیوه های نو و ابتکاری و انسان های توانا است».^۲

داشتن عنصر تعهد و تخصص، ملاک شایستگی است. رهبر معظم انقلاب، معتقدند که امروز مدیرانی داریم که دارای هر دو عنصرند: «هم تعهد هم تخصص! زیرا بحمدالله مدیران خوبی تربیت شده اند و شخصیت های برجسته ای هستند».^۳ هدف مراکز تعلیم و تربیت در جامعه ولایی، همین است که نسل مورد نظر اسلام و کارگزاران نظام اسلامی را پرورش دهند.

مستندات قرآنی و روایی مطالب فوق عبارت است از اینکه: عدالت اسلامی، بر اساس پایه های چهارگانه اش، تحقق می یابد. حضرت امیرالمؤمنین (ع) عدالت را یکی از چهارپایه ایمان دانسته اند و می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْإِيمَانَ عَلَى أَرْبَعِ دَعَائِمٍ؛ عَلَى الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالْعَدْلِ وَالْجِهَادِ». سپس ارکان و پایه های عدالت را اینگونه تشریح می کند: «عدالت به عنوان یکی از ارکان ایمان، چهار شعبه دارد: فهم دقیق، علم و دانش عمیق، قضاوت صحیح و روشن و حلم و بردباری»^۴ یعنی بدون این

۱. بیانات رهبری در دیدار مسئولان دستگاه قضائیه، ۱۳۶۸/۰۶/۲۰؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2180>

۲. همان، ۱۳۹۸/۰۲/۰۵.

۳. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار هیات دولت ۱۳۷۲/۶/۳؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2682>

۴. مکارم شیرازی، پیام امام امیر المومنین، شرح حکمت ۳۱.

چهارپایه، عدالت تحقق پیدا نمی‌کند. «آنچه مسلم است، همه پیغمبران و اولیا برای این آمدند که پرچم توحید را در عالم به اهتزاز درآورند و روح توحید را در زندگی انسانها زنده کنند. بدون عدالت، بدون استقرار عدل و انصاف، توحید معنایی ندارد»^۱.

نظام اسلامی، جامعه را بر اساس قوانین عادلانه اداره می‌کند تا به اهداف وضع آن قوانین دست یابد که عبارتند از: الف) تأمین سعادت انسان و همچنین «لقاء الله»^۲ ب) تحقق حاکمیت الهی و حل اختلاف، با حکم و قانون. «مردم، ملتی یگانه بودند، و خدا، پیامبران را مژده‌آور و هشدار دهنده برانگیخت؛ و با آنان کتاب [خدا] را، که به سوی حق دعوت می‌کرد، فرو فرستاد؛ تا میان مردم، در باره آنچه در موردش اختلاف داشتند، داوری کند»^۳. ج) اجرای عدالت: «قطعاً خداوند به اجرای عدالت و نیکی امر می‌کند»^۴. د) حکومت و داوری بر اساس عدل و قسط «چون حاکم بین مردم شوید داوری به عدالت کنید»^۵؛ و) قیام بر مبنای قسط: «همانا ما پیامبران خود را با ادله و معجزات فرستادیم و با ایشان کتاب و میزان عدل نازل کردیم تا مردم به راستی و عدالت گرایند»^۶.

حضرت یوسف(ع)، به مثابه یک الگو، علت درخواست پذیرش مسئولیت خزانه های مصر را عناصر تعهد و تخصص بیان نمودند: «(یوسف) گفت مرا بر خزانه های این سرزمین(مصر)، بگمار؛ زیرا که من نگهبانی دانا هستم»^۷؛ اگر شخصی دارای تخصص و کمال است با توجه به آیه فوق و همچنین آخرین آیه سوره ضحی^۸، می‌تواند خود را معرفی نماید.

ج) حق برخورداری از آزادی بیان در عرصه سیاسی:

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در سالروز میلاد خجسته‌ی امام زمان(عج) ۱۳۷۹/۰۸/۲۲
- <https://farsi.khamenei.ir/FA/Views/mahdi.jsp>
- ۲ با توجه به آیه «انک کادح الی ربک کدحا فملاقیه»، انشقاق/۳۰.
- ۳ «کان الناس اُمَّةً وَّاحِدَةً فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ»، بقره/۲۱۳.
- ۴ «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»، نحل/۹۰.
- ۵ «وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ»، نساء/۵۸.
- ۶ «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»، حدید/۲۵؛ میر خلیلی، قانون‌گذاری در قرآن و مکاتب بشری.
- ۷ «قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ»، یوسف/۵۵.
- ۸ «و اما بنعمه ربک فحدث» و موهبت پروردگات را بازگو»، ضحی/۱۱.

عدالت طلبی و آزادی خواهی از جمله نیازهای دائمی و ثابت جامعه انسانی است که پاسخ به آن در هر حال، لازم است. رهبر معظم انقلاب، با استناد به حکومت امیرالمومنین علی علیه السلام که در حکومت خویش، اصول و ارزش های اسلامی نظیر عدالت اجتماعی را در سرزمین وسیع اسلامی گسترش دادند می فرماید: در جمهوری اسلامی ایران نیز برخی گمان می کنند شعارهای انقلاب، شعار عدالت، شعار جهاد، شعار دین، شعار استقلال، شعار خودکفایی، شعارهایی که مردم را به شوق آورد وارد صحنه کرد رژیم طاغوت را ساقط کرد و مردم هشت سال در جنگ مقاومت کردند، کهنه شده و قابل پیاده شدن نیست؛ در حالی که ممکن است برخی کهنه و سست شده و صلابت و اقتدار خود را از دست داده باشند لکن آن اصول با قوت و صلابت خود باقیست. لازمه آن، ایمان لازم، مدیریت کافی، شوق و امید، مقهور نشدن در مقابل شیوه ها و کلکهای سیاسی و تبلیغاتی دشمن است.^۱ شعار جمهوری اسلامی عبارت است از: توحید ... عدالت اجتماعی، تکریم انسان، این شعارها دشمن دارد،^۲ سربازان عدالت اجتماعی باید خستگی ناپذیر باشند.^۳

جمهوری اسلام نظامی مبتنی بر ارزش های اصلی و مبتنی بر آزادی فکر و عدالت اجتماعی - هدیه الهی به ملت ایران - است که با مجاهدت های نسل های گذشته محقق شده است. پایه های نظام اسلامی ایران، بر ضدیت با فساد و انحراف و کجروی و وابستگی بنا نهاده شده است.^۴ انقلاب پرچم عدالت و آزادی و استقلال و عزت است.^۵ از روزی که استعمار وارد کشورهای اسلامی شد، همه ی تلاش استعمارگران و سلطه گران این بود که عدالتخواهی، آزادیخواهی و استقلال طلبی و ... اسلام را از اسلام حذف کنند.^۶ آزادی واقعی انسان بر مبنای توحید به دست می آید. از دیدگاه مقام

۱. همان.

۲. بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان ۱۳۹۶/۱۲/۲۴؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39229>

۳. بیانات در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر ۱۳۷۹/۱۲/۲۲؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7585>

۴. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان استان کرمان ۱۳۸۴/۰۲/۱۹؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3290>

۵. بیانات در دیدار مردم قم ۱۳۸۱/۱۰/۱۹؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3160>

۶. بیانات در مراسم چهاردهمین سالگرد رحلت امام خمینی(ره) ۱۳۸۲/۰۳/۱۴؛ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3180>

معظم رهبری حفظه الله، آزادی خواهی از شعب عدالت خواهی است.^۱ و دین، پیروان خود را از تسلیم شدن در مقابل ظلم منع می کند، به مقابله‌ی با ظالم تشویق میکند؛ عدالت و آزادی و معنویت و پیشرفت را به زندگی انسانها پیشنهاد می کند.^۲

امیرالمومنین علی علیه السلام «در حکومت خویش نشان دادند که اصول و ارزش های اسلامی نظیر عدالت اجتماعی که در دوران انزوای اسلام و در دوران کوچکی جامعه‌ی اسلامی به وجود آمده بود، در دوران رفاه و گسترش و اقتدار و پیشرفت و توسعه‌ی مادی جامعه‌ی اسلامی هم قابل پیاده شدن است»^۳

مستندات قرآنی و روایی مطالب فوق عبارت است از اینکه: امیرالمومنین علی علیه السلام بر حق برخورداری از آزادی بیان در عرصه سیاسی تأکید می کنند و خطاب به مالک می فرماید: «بخشی از وقت خود را برای آنان که نیازمند مراجعه به تو هستند قرار ده... و به محافظان و نیروهای مسلح خود اجازه حضور در آن مجلس را مده تا سخنگوی آنان بدون هیچ لکنتی در گفتار با تو گفت و گو نماید؛ چرا که من بارها از رسول خدا(ص) شنیدم که فرمود: هرگز امتی که در آن حق ضعیفان از زورداران با صراحت و بی لکنت گرفته نشود، پاکیزه نمی شوند و روی سعادت را نمی بینند. وانگهی بکوش که برخوردهای تند و ناتوانی شان در سخن گفتن را تحمل کنی و از هر گونه سخت گیری و خشونت نسبت به آنها مانع شوی»^۴ همچنین خطاب به شخصی که زبان به ستایش و ثنای آن حضرت گشود فرمود: «بدان سان که رسم سخن گفتن با جباران است، با من سخن مگوئید و آن گونه که در حضور زورمندان پروا می کنید، از من فاصله نگیرید و به صورت تصنعی با من نیامیزید و چنین مپندارید که اگر سخن حقی به من گفته شود، مرا گران آید... پس، از سخن حق و پیشنهاد عدل دریغ نورزید»^۵ البته این آزادی تا زمانی ادامه دارد و حتی در مقابل مخالفین سعه صدر نشان داده می شود که مصالح جامعه، نقض نشود؛ چنانچه حضرت علی(علیه السلام) با فتنه گرانی مبارزه با ایشان

۱. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان 1394/04/20 - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30255>

۲. بیانات در اجتماع بزرگ مردم قم ۱۳۸۹/۰۷/۲۷ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10302>

۳. بیانات در خطبه های نماز جمعه ۱۳۸۳/۰۸/۱۵ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3258>

۴. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

۵. همان، خطبه ۲۱۶.

را عملیاتی کردند، پس از یأس کامل از نصایح خود و یارانش، وارد جنگ با آنان شد و چشم فتنه را کور کرد.^۱ با عمل کردن به عدل، دشمن را می توان شکست داد؛ می فرماید: «با روش عدل، دشمن شکست می یابد و از میان می رود»^۲. عدل، با حکومت اسلامی تفسیر و تبیین می شود. تا جایی که امر به معروف و نهی از منکر همراه نهی و نفی ظالم ارزیابی شده است.^۳

نتیجه گیری:

با توجه به آنچه در مقاله بیان شد، نتایج زیر به دست می آید:

۱- مستندات قرآنی و روایی بیانات مقام معظم رهبری درباره تحقق عدالت اجتماعی: هدف بعثت پیامبران و انزال کتاب و میزان با ایشان، اقامه قسط و اجرای عدالت اجتماعی است: «تا مردم به راستی و عدالت گرایند» پس تحقق عدالت اجتماعی باید هدف تشکیل حکومت الهی باشد. قرآن تأکید می کند که: «قطعاً خداوند به اجرای عدالت و نیکی امر می کند» و ضروریست که عقلانیت و معنویت با عدالت همراه باشد. دفاع از حقوق محرومین در سیره عملی پیامبر(ص) و امیرالمؤمنین(ع) نمایان است؛ در حدیث نبوی آمده است که: «امور طائفه دیگر از مساکین و نیازمندان را پایمال نکن و بخشی از مال خدا و حق معینی را که خداوند از زکات برای آنان قرار داده، بین آنها توزیع نما». امیر المؤمنین علیه السلام نیز می فرماید: «دشمن سرسخت ظالم، و یاور و همکار مظلوم باشید». بر این اساس، باید از حقوق مظلوم در برابر ظلم و ظالم، دفاع کرد. در اجتماع اسلامی، علاوه بر روابط عادلانه نیروهای اجتماعی در عرصه برخوردها و هماهنگی های منافع آنان، روابط روحی و فرهنگی نیز برقرار است. این روابط و تعاملات، در فرایند حکومت و اجرای سیاست اسلامی نمود پیدا می کند. علاوه بر تأکید بر عدالت فردی، عدالت کارگزاران و حاکمان، عدالت ساختاری نیز مورد نظر رهبر است؛ مثلاً با عادلانه بودن ساختار قضا، می توان با نیروی فاسد در آن نیز برخورد نمود؛ چه بسا ساختار عادلانه باعث اصلاح کاگزاری شود که در آن فساد کرده است. تحقق عدالت به عنوان یکی از فوری ترین اهداف نظام اسلامی و آرمان انقلاب، با تکیه به نیروی های مؤمن جوان و نظارت مستمر قابل دستیابی است.

۲- مستندات قرآنی و روایی بیانات مقام معظم رهبری درباره تحقق عدالت سیاسی: حکومت

۱. نهج البلاغه، خطبه های ۵۸، ۶۰ و ۹۳.

۲. «بالسیرة العادله یقهر المناوی» «نهج البلاغه»، حکمت ۲۲۴.

۳. ابن شعبه حرانی، تحف العقول / ترجمه حسن زاده، ص ۴۱۳.

دینی، طبق «إِنْ أكرمَكُمُ عِنْدَ اللَّهِ أَنْتَأْمُرُكُمْ»، معیار برتری انسان‌ها بر یکدیگر را تقوا بدانند، فرصت‌های را برابر و امکانات را به صورت متعادل، توزیع نماید. امیرالمؤمنین علیه السلام خطاب به مالک، بر حق آزادی بیان تأکید دارند و می‌فرماید: «... بکوش که برخوردهای تند و ناتوانی‌شان در سخن گفتن را تحمل کنی و از هر گونه سخت‌گیری و خشونت نسبت به آنها مانع شوی». آن حضرت خطاب به شخصی که ثنای او را می‌گفت فرمود: «چنین مپندارید که اگر سخن حقی به من گفته شود، مرا گران آید... پس، از سخن حق و پیشنهاد عدل دریغ نوزید». همچنین می‌فرماید: «با روش عدل، دشمن شکست می‌یابد و از میان می‌رود». سیره رسول خدا(ص) اینگونه است که «آنچه را که در جاهلیت بود باطل نمود و با مردم با عدالت روبرو گشت». خداوند متعال می‌فرماید: «و چون در بین مردم حکم کنید دستورتان داده به اینکه به عدالت حکم کنید». بر این اساس، ارزش دادن به زندگی، برخوردار شدن از سعادت، آزاد شدن از خودپرستی و تخیلات و هدف‌أعلی‌ قرار دادن قرب و رضوان الهی را می‌توان از ارکان زندگی در جامعه اخلاقی سیاسی مورد نظر اسلام نام برد. در اسلام، آزادی برای عدالت است. از نگاه رهبر انقلاب، جمهوریت و اسلامیت [یا مردم‌سالاری دینی]، دو مفهوم در هم تنیده است و پیوند ناگسستنی دارد؛ مجموع این دو، تعریف ولایت است زیرا ولایت به معنای جمع ولی و مولی‌علیهم در بستر توحید و اسلام است؛ همچنین، هدف والای نظامات اجتماعی در اسلام، تقرب الی‌الله و سعادت انسان در دنیا و آخرت است و اهداف قریبی که به این نظامات وصل بوده نیز هست و هدف میانی آنها هم تمدن اسلامی است. از این منظر، ایجاد تمدن نوین اسلامی، علاوه بر تشکیل نظام اسلامی، مستلزم شکل‌گیری دولت اسلامی و جامعه اسلامی نیز هست که به عینیت آرمان‌هایی مانند عدالت مطلق منتهی می‌شود؛ در چنین تمدنی، هدف‌نهایی که همان انسان تراز است، ساخته و تربیت می‌شود.

کتابنامه

قران کریم

نهج البلاغه

ابن ابی الحدید معتزلی، عبدالحمید، شرح نهج البلاغه، الاعلمی للمطبوعات، بیروت، ۱۴۱۵ ه.ق.

ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول / ترجمه حسن زاده - قم، چاپ: اول، ۱۳۸۲.

ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ۱۵ جلد، سوم، بیروت، دار صادر، ۱۴۱۴ ه.ق.

ابوالحسن، محمد بن حسین بن موسی سید رضی، نهج البلاغه، تحقیق صبحی صالح، بیروت، دارالاسوه ۱۴۱۵ ق.

احسائی، ابن ابی جمهور، عوالی الالکی، انتشارات سیدالشهداء علیه السلام، قم، ۱۴۰۵ ه.ق.

افضلی، جمعه خان، نظریه عدالت راولز؛ عدالت خواهی یا عدالت ستیزی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، نشریه معرفت، شماره ۷۸، ۱۳۸۹.

آمدی، عبدالواحد محمد، غررالحکم و درر الکلم، مصحح: رجایی، محمد، دارالکتب الاسلامی، قم، بی تا. بشریه، حسین، تاریخ اندیشه‌های سیاسی در قرن ۲۰ و لیبرالیسم محافظه‌کاری، جلد دوم، نشر نی، تهران، ۱۳۸۷ ش

پابنده، ابوالقاسم، ترجمه نهج الفصاحه، تهران، انتشارات جاویدان، ۱۳۶۰.

پرور، اسماعیل، گلبانگ عدالت، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، بوستان کتاب قم، اول، ۱۳۸۲ ش.

پگاه حوزه، (تیرماه ۱۳۸۹ شماره ۲۸۱) رهبری و گفتمان عدالت، [Expectation, [06.03.20 06:07]

<https://hawzah.net/fa/Magazine/View/3814/7563/94390>

جهانی پور، یاسر، عدالت اجتماعی در کلام و سیره امیر مومنان (ع)، ماهنامه مبلغان، پیاپی ۱۱۹، شهریور ۱۳۸۸.

حسینی خامنه ای، سیدعلی، بیانه گام دوم انقلاب خطاب به ملت شریف ایران.

راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن - تهران، دوم، ۱۳۷۴.

زین العابدین علیه السلام [امام / علی بن الحسین، الصحیفه السجادیه، قم، الهادی، اول، ۱۴۱۸ ق.

سایت حفظ و نشر آثار آیت الله خامنه ای WWW.KHAMENEI.IR

شریعت، فرشاد و همکاران، عدالت و سیاست (بررسی ابعاد نظری و کاربردی عدالت در گفتمان سیاسی

اسلام و غرب)، چاپ اول، تهران، دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۷.

- شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، اول، قم، ۱۴۰۹ م.
- صدوق، محمد بن علی، علل الشرایع، نجف، مکتبه الحیدریه، ۱۳۸۵ ق.
- طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، سیدمحمدباقر موسوی همدانی، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر تبلیغات اسلامی، پنجم، ایران، قم، ۱۳۷۴.
- طیب، عبدالحسین، أطیب البیان فی تفسیر القرآن، ایران، تهران، اسلام، دوم، ۱۳۶۹ ه. ش.
- فارابی، ابونصر محمد، اندیشه های اهل مدینه فاضله، ترجمه سید جعفر سجادی، کتابخانه ظهوری، دوم، تهران، ۱۳۶۱.
- قضاعی، محمد بن سلامه، شرح فارسی شهاب الأخبار (کلمات قصار پیامبر خاتم ص) - تهران، چاپ: اول، ۱۳۶۱.
- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار الجامعه لدرر أخبار الأئمة الأطهار، چهارده معصوم (ع)، نشر اسلامی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۶۳ ش.
- مطهری، مرتضی، پیرامون انقلاب اسلامی، صدرا، هفدهم، تهران، ۱۳۷۹.
- مطهری، مرتضی، عدل الهی، صدرا، تهران، ۱۳۹۳.
- معرفت، محمد هادی، ولایت فقیه، ناشر: موسسه فرهنگی انتشاراتی التمهید، اول، ۱۳۸۷.
- معین، محمد، فرهنگ فارسی، دوازدهم، تهران، ستایش، ۱۳۸۷.
- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، چهل و دوم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.
- مکارم شیرازی، ناصر، با همکاری جمعی از فضلا و دانشمندان، پیام امام امیرالمؤمنین (علیه السلام) شرح تازه و جامعی بر نهج البلاغه، دارالکتب الاسلامیه، پنجم، تهران، ۱۳۷۵ ش.
- میرخلیلی، سیداحمد، محمدزاده، مجید، علمی-ترویجی وزارتین، شماره ۱۱، پاییز و زمستان ۱۳۹۱.
- نراقی، ملا احمد، معراج السعاده، انتشارات هجرت، قم، ۱۳۷۴.
- نوروزی، محمدجواد، فلسفه سیاسی اسلام، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی قدس سره، دوم، چاپ عترت، ۱۳۸۹.
- نوری، حسین، مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ وَ مُسْتَنْبَطُ الْمَسَائِلِ، قم، مؤسسه آل البيت، چ اول، ۱۴۰۷ ق.
- واعظی، احمد، بررسی عدالت در اندیشه آیت الله خامنه ای، پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مدظله العالی) ۱۳۹۰/۴/۶.